

О. В. ДАНИСКО (викладач),

О. А. СВЕРТНЄВ (канд. пед. наук, доц.)

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ЗМІСТ І ФОРМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ» ТА ШЛЯХИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглянуто особливості організації самостійної роботи бакалаврів на пряму підготовки «Фізичне виховання». Здійснено аналіз змісту самостійної роботи студентів як виду навчальної діяльності при вивченні нормативної дисципліни «Управління у сфері фізичної культури». Розкрито ефективні форми, види та засоби реалізації змістового компоненту самостійної діяльності майбутніх фахівців у процесі їхньої професійно-практичної підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі.*

Ключові слова: *самостійна робота, управління, фізична культура, професійна підготовка, вища освіта*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Вища освіта на новітньому етапі розвитку покликана сформувати мобільного, компетентного, конкурентоспроможного фахівця, здатного до особистісного та професійного саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації упродовж життя в змінних соціально-економічних умовах.

Стратегічний розвиток вітчизняної системи освіти загалом та професійної підготовки фахівців у сфері фізичної культури й спорту, зокрема, актуалізує зміни як у змісті й формах, так і в методиці організації навчально-виховного процесу. Насамперед, це стосується самостійної роботи, що є невід'ємним компонентом навчальної діяльності студентів. Згідно з «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» [5] на самостійну роботу відводиться від 1/2 до 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

Однією з нормативних навчальних дисциплін вищих педагогічних навчальних закладів, передбачених Державним стандартом галузі «Фізичне виховання*» є дисципліна «Управління у сфері фізичної культури». Вона покликана формувати одну з ключових компетенцій учителя фізичної культури – організаційно-управлінську, озброїти його теоретичними знаннями та практичними вміннями ефективного керівництва у процесі самостійної діяльності. Утім підготовка педагогічних кадрів за напрямом 6.010201 «Фізичне виховання*» на сучасному етапі модернізації галузі характеризується наявністю низки протиріч, а саме: між зростанням ролі самостійної роботи в підготовці майбутніх учителів фізичної культури та недостатньою підготовленістю студентів до самоосвіти; між новими вимогами до професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів та їх ефективною реалізацією у фаховій підготовці фізкультурно-педагогічних кадрів.

Розв'язання означених суперечностей актуалізує необхідність оптимізації змістового компоненту самостійної роботи майбутніх вчителів фізичного виховання та пошуку шляхів його реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядається розв'язання означеної проблеми. Питання змісту та організації самостійної роботи студентів є предметом багатопланових досліджень. Так, зарубіжними та вітчизняними науковцями обґрунтовано загальні концептуальні основи самостійної роботи студентської молоді (А. Алексюк, В. Ортинський, П. Підкасістий та ін.), узагальнено методи та прийоми активізації такої роботи в аудиторний та позааудиторний час (Т. Балицька, Т. Олійник, О. Хорошайло та ін.); визначено педагогічні умови раціональної організації самостійної роботи в процесі професійної підготовки фахівців різних профілів (Л. Безугла, Є. Гершман, І. Савченко та ін.); розроблено критерії контролю та оцінювання самостійної навчальної роботи студентів відповідно до вимог кредитно-модульної системи (А. Новікова, Г. Кіндратська, З. Курлянд та ін.).

Окремі аспекти планування та організації самостійної роботи майбутніх вчителів фізичної культури в процесі їх професійно-прикладної підготовки висвітлено в працях В. Бондаренко, В. Наумчука, О. Онопрієнко та ін. Утім, поза увагою науковців залишилися питання розроблення та

реалізації змісту самостійної роботи студентів у процесі вивчення дисципліни «Управління у сфері фізичної культури».

Метою статті є розкриття змісту, видів, форм та засобів самостійної роботи студентів у процесі вивчення навчальної дисципліни «Управління у сфері фізичної культури».

Виклад основного матеріалу. Для визначення змістового компоненту самостійної роботи залежно від специфіки конкретної дисципліни, узагальнимо наукові підходи щодо розуміння сутності ключової диференції нашого дослідження. Так, П. Підкасистий визначає самостійну роботу як «...засіб навчання, ...організації та виконання учнями певної пізнавальної діяльності відповідно до поставленої мети» [4, с. 41]. А. Алексюк розглядає самостійну роботу як спосіб формування самостійності особистості у набутті знань, що проявляється «...завдяки власній діяльності, з появою внутрішньої потреби у знаннях, пізнавальних інтересів, захопленості» [1, с. 433-434] і передбачає оволодіння таким вміннями та навичками: «...бачити зміст та мету роботи, організувати власну самоосвіту, вміння по новому підходити до вирішуваних питань, пізнавальну та розумову активність, здатність до творчості» [Там само, с. 433-434]. В. Ортинський під терміном «самостійна робота» у вищому навчальному закладі розуміє «...діяльність-учіння студента, яку науково-педагогічний працівник планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем науково-педагогічного працівника без його прямої участі» [3, с. 249]. В. Бондаренко характеризує самостійну роботу студентів факультету фізичного виховання в якості дидактичної форми, де «...навчальне завдання виступає засобом організації самостійної пізнавальної діяльності» [2, с. 59].

Таким чином, у психолого-педагогічній літературі відсутній єдиний підхід до розуміння сутності самостійної роботи. Її розглядають і як метод навчання, і як вид навчальних занять, і як форму організації пізнавальної діяльності студентів, і як засіб здобуття знань. Узагальнено під терміном «самостійна робота» ми розуміємо цілеспрямовану і спеціально організовану викладачем навчально-дослідницьку діяльність студентів, що здійснюється за їх ініціативою на засадах самоконтролю й самокорекції, спрямовану на оволодіння навчальним матеріалом, формування професійних умінь та навичок майбутніх спеціалістів.

«Управління у сфері фізичної культури» є однією з профільюючих дисциплін циклу професійно-практичної підготовки фахівців фізкультурно-педагогічного профілю. На факультеті фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка означена дисципліна викладається для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» спеціальності 6.010201 «Фізичне виховання*» у VII семестрі після набуття студентами відповідних знань із базових курсів, з якими інтегрується: «Вступ до спеціальності», «Історія фізичної культури», «Теорія і методика фізичного виховання», «Організація краєзнавчо-туристичної діяльності», «Олімпійський спорт», «Психологія», «Політологія», «Економічна теорія», «Соціологія» тощо. У свою чергу, вона логічно пов'язана з дисциплінами, що вивчаються студентами протягом наступних семестрів: «Організація і методика масової фізичної культури», «Актуальні проблеми видів спорту», «Основи побудови загальної теорії та управління підготовкою спортсменів», «Маркетингу у фізкультурно-спортивній діяльності», «Менеджмент спортивно-масової діяльності» тощо.

Мета викладання навчальної дисципліни полягає у поглибленому вивченні майбутніми вчителями фізичної культури провідних аспектів теорії управління та формування в студентів практичних навичок управлінської діяльності в сучасних умовах стратегічного розвитку національної системи освіти.

Відповідно до навчального плану на вивчення дисципліни відведено 54 години (з них 14 – лекції, 12 – семінарські заняття, 28 – самостійна робота). Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної й індивідуальної роботи становить 26/28.

Зміст самостійної роботи з дисципліни «Управління у сфері фізичної культури» корелюється з реалізацією змістових положень курсу, визначених галузевим освітнім стандартом, і спрямований на поглиблення знань студентів з окремих тем або аспектів проблеми (підтеми) (табл. 1) [6].

Таблиця 1

**Зміст самостійної роботи з дисципліни
«Управління у сфері фізичної культури»**

№ п/п	Назва теми й підтеми
1	Тема 1. Управління як навчальна та наукова дисципліна Зародження міжгалузевої науки управління. Понятійний апарат теорії управління. Сучасні концепції теорії управління.
2	Тема 2. Система фізичної культури в Україні. Фізична культура як соціальна система суспільства.

3	Тема 3. Кадрове забезпечення сфери фізичної культури в Україні. Спеціальності в сфері фізичної культури.
4	Тема 4. Організації в сфері фізичної культури Регламентування діяльності, юридична та соціальна відповідальність організацій. Громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості м. Полтави та області
5	Тема 5. Функції управління фізичною культурою Зв'язувальні процеси: комунікації та прийняття рішень. Основні документи планування діяльності організації у сфері фізичної культури і спорту (за місцем майбутнього працевлаштування студента)
6	Тема 5. Психологія процесу управління Управління конфліктними ситуаціями в професійній сфері. Мотивація професійної діяльності.
7	Тема 6. Міжнародний спортивний рух та управління його складовими Організаційна побудова та діяльність МОК. Структура та особливості функціонування міжнародних організацій, діяльність яких спрямована на розвиток фізичного виховання.

Ми погоджуємося з думкою дослідниці Н. Сметаніної про те, що, зміст самостійної роботи включає такі компоненти: сукупність цілей і завдань, які вирішуються студентами в процесі самостійної навчальної діяльності; планових позицій послідовності їх індивідуальної реалізації, науково-обґрунтованого вибору особистісно-орієнтованих засобів самостійного здобуття знань [7, с.42]. Реалізація змістовних положень, представлених у таблиці 1., передбачає використання різних видів, форм та засобів самостійної роботи студентів.

У процесі вивчення дисципліни «Управління у сфері фізичної культури» на факультеті фізичного виховання самостійна робота студентів реалізується в таких видах діяльності студентів: 1) аудиторній, що передбачає активну взаємодію суб'єктів навчального процесу; 2) позааудиторній, котра характеризується опосередкованою участю педагога в її організації.

Зокрема, під час аудиторних занять перевага надається колективним та індивідуальним формам роботи, що спонукають студентську молодь не лише активно опрацьовувати та творчо засвоювати навчальний матеріал, а й співвідносити здобуті знання з перспективами своєї професійної діяльності, бути готовими застосувати вивчене на практиці. Такими видами роботи, на наш погляд, є: 1) ведення текстових конспектів лекцій з виділенням ключових положень та систематизація теоретичного матеріалу; 2) коментоване читання (законодавчі акти, параграфи підручника, підготовлена викладачем стаття з проблеми тощо); 3) заповнення схем і таблиць (за зразком) та їх створення. Наприклад, при систематизації державних органів влади у сфері фізичної культури і спорту; здійсненні структурної побудови її рівнів управління сферою; при вивченні типології організацій чи особливостей функціональної структури тощо; 4) колективне складання плану установчих документів фізкультурних організацій (статут, наказ, розпорядження тощо); 5) складання й розв'язування кросвордів, тестів та ін.

Позааудиторна самостійна робота, в свою чергу, також містить потужний потенціал щодо формування навичок самоорганізації, самоосвіти та самовиховання студентів у процесі професійного становлення. Ефективність його реалізації, на нашу думку, підвищується за рахунок контекстного навчання, коли теоретичні питання з дисципліни вивчаються студентами не як абстрактні положення, а предметно співвідносяться з майбутньою професійною діяльністю. З огляду на це, навчальною програмою з дисципліни «Управління у сфері фізичної культури» передбачено залучення студентів IV курсу факультету фізичного виховання до таких видів позааудиторної самостійної роботи: 1) ведення формалізованих конспектів (матеріал до семінарських занять) на основі узагальнення фактичного матеріалу; 2) цілеспрямоване читання фахових джерел (наукова, науково-популярна, довідкова література); 3) пошукова робота з електронними інформаційними та Інтернет-ресурсами; 4) складання термінологічних словників (встановлення значення ключових понять та особливості їх уживання в професійній сфері); 5) підготовка до обговорення дискусійних питань на семінарських заняттях з подальшим формулюванням висновків; 6) виписування прикладів до окремих теоретичних положень. Приміром, під час опрацювання поглядів розробників наукових основ управління А. Файоля, Ф. Тейлора; визначенні ознак сфери фізичного виховання і спорту; характеристики завдань діяльності громадських організацій у сфері фізичного виховання і спорту тощо; 7) складання бібліографії з певної теми. Наприклад, при опрацюванні проблем мотивації професійної діяльності і, зокрема, вчителя фізичної культури; 8) анотування методичної літератури, складання тез. Такий вид роботи пропонується, насамперед, для узагальнення сучасних концепцій теорії управління, вивчення досвіду функціонування Міжнародних спортивних та фізкультурних організацій тощо; 9) розроблення навчальних та діагностичних тестових завдань з теми; 10) підготовка реферативних досліджень; 11) складання

кросвордів; 12) виконання індивідуально-дослідницького завдання (створення мультимедійного проекту з подальшою його презентацією в аудиторії).

Моніторинг успішності студентів з дисципліни «Управління у сфері фізичної культури» на основі ККР та РКР упродовж трьох останніх років (2011 – 2014 рр.) засвідчує, що якісний показник засвоєння четвертокурсниками знань, умінь та навичок усереднено наближається до позначки 72%. Це дозволяє стверджувати про ефективність та доцільність запропонованої системи самостійної роботи у процесі професійно-прикладної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання.

Висновки. Аналіз наукової літератури переконує, що зміст самостійної роботи з навчальної дисципліни складає поглиблене вивчення студентами окремих тем або теоретичних положень, визначених Державним стандартом освіти в галузі. Досвід практичної діяльності доводить, що ефективна реалізація змістовних аспектів самостійної роботи та індивідуальних завдань при вивченні дисципліни «Управління у сфері фізичної культури» передбачає використання різних *форм* (колективна, індивідуальна), *видів* (аудиторна, позааудиторна), *засобів* (конспектування; творчі та пошукові завдання (кодування теоретичного матеріалу у вигляді схем, таблиць; розроблення тестових завдань з теми; рецензування та анотування наукових джерел, складання тез тощо), робота з науково-методичною та довідковою літературою, Інтернет-ресурсами, підготовка реферативних повідомлень, виконання індивідуально-дослідницьких завдань тощо) самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у контексті їхньої професійної підготовки.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо: збагачення змісту самостійної роботи студентів з профільних дисциплін; визначення педагогічних умов оптимального поєднання аудиторної та позааудиторної самостійної навчальної діяльності; розроблення організаційно-методичних основ контролю та самоконтролю ефективності самостійної роботи майбутніх вчителів фізичного виховання в процесі їх професійної підготовки.

Список використаної літератури

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів / Алексюк Анатолій Миколайович. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Бондаренко В. В. Педагогічні аспекти організації самостійної роботи майбутніх фахівців фізичної культури / В. В. Бондаренко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка : Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 1 (54) – С. 54–60.
3. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Ортинський Володимир Львович. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
4. Пидкасистый П. И. Самостоятельная деятельность учащихся. Дидактический анализ процесса и структуры воспроизведения и творчества / П. И. Пидкасистый. – М. : Педагогика, 1972. – 182 с.
5. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах : Наказ Міністерства освіти України № 161 від 2 червня 1993 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>
6. Свєртнев О. А. Робоча навчальна програма з нормативної навчальної дисципліни «Управління у сфері фізичної культури» для студентів за напрямом підготовки: 6.010201. Фізичне виховання / Свєртнев О. А. – Полтава, ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – 14 с.
7. Сметанина Н. В. Повышение эффективности самостоятельной работы студентов вузов : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Сметанина Наталья Валерьевна. – Москва, 2006. – 214 с.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2014

О. В. Даниско, А. А. Свєртнев

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко

Содержание и формы самостоятельной работы студентов по дисциплине «Управление в сфере физической культуры» и пути их реализации в условиях высшего педагогического учебного заведения

В статье рассматриваются особенности организации самостоятельной работы бакалавров направления подготовки «Физическое воспитание». Осуществлен анализ содержания самостоятельной работы студентов как вида учебной деятельности при изучении нормативной дисциплины «Управление в сфере физической культуры». Раскрыты эффективные формы, виды и средства реализации содержательного компонента самостоятельной деятельности бакалавров в процессе их профессионально-практической подготовки в высшем педагогическом учебном заведении.*

Ключевые слова: самостоятельная работа, управление, физическая культура, профессиональная подготовка, высшее образование.

O. Danisko, O. Svertnev

Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko

The Content and Form of Independent Work of Students on the Subject “Management in the Sphere of Physical Culture”, their Implementation Ways in Pedagogical Higher Educational Establishments

Features of bachelors' independent work organization of speciality «Physical Education» are described in this paper. The analysis of the content of students' independent work as a kind of educational activity in the study of regulatory discipline "Management in the field of physical culture" have been completed. We have described effective forms, types and means of implementing substantial component of bachelors' self-employment in process of their professional practical training in higher pedagogical educational establishment.*

Analysis of scientific literature confirms that the content of independent work on the discipline of students is in-depth study of selected topics or theoretical positions defined by state educational standards. Practical experience shows that effective implementation of substantive aspects of independent work and individual assignments in the study of discipline “Management in the sphere of physical culture” involves the use of various forms (collective, individual), types (classroom, extracurricular), and equipment (note-taking, creative and exploratory tasks (encoding the theoretical material in the form of charts, tables, development of test questions in the topic; reviewing and annotating scientific sources, compilation of abstracts, etc.), work with scientific-methodical and reference books, Internet-resources.

Key words: independent work, management, physical education, vocational training, higher education.